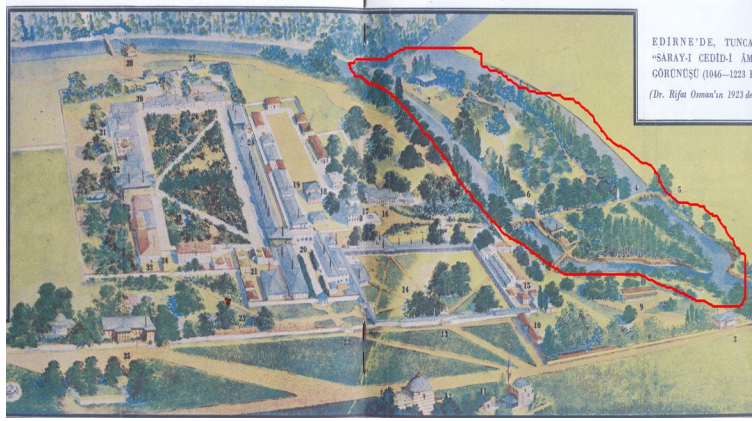

Edirne’de Sultanların Av Bahçesi: Hadika-i Hassa

Mehmet Ağırğan*

Hassa, “Bir kimseye yada bir şeye özgü” nitelik ifade eder. Bu sözcük, Osmanlı Devleti’nde padişahlar için kullanılmıştır.¹ Hadika sözcüğü de “ağaçlı ve meyveli bahçe” anlamına gelmektedir.² Böylece bu iki Arapça kelimedenden oluşturulan tamlamanın özgün açıklaması “Sultanların Bahçesi”dir.

Edirne Yeni Sarayı (Kırmızı çizgili bölüm Hadika-i Hassa’dır)

Osmanlı Devleti Bursa’da kurulup, Edirne’de gelişti ve İstanbul’da da doruğa ulaştı. Edirne dönemi tarihçilerin yalın ifadesi ile, 92 yıllık bir zaman dilimiyle anılırsa da, arşivlerde bulunan binlerce (İnternet’te Google arama motorunda: 7.640.000) Edirne maddesi gösteriyor ki her zaman ve her ortamda Edirne hep gündemde kaldı. Osmanlı Devleti 1361 yılında Edirne’yi zaptederek Avrupa’ya yerleşince, 1366 yılına kadar geçici olarak Dimetoka’dan idare edildi. Edirne’deki Eski Saray’a (Sarayı Atik) yerleşip (1366-1450) devletin idaresi geliştikçe yeni ihtiyaçların ve oluşumların getirdiği sorunları çözmek için yeni bir mekânla sağlanabileceği düşüncesi padişahları yeni arayışlara götürdü. İşte bu anlayış II. Murad’la (1421-1451) 1450 yılında Yeni Saray dediğimiz (Sarayı Cedid-i Âmir: 1450-1878) 700.000 m²’lik bir kompleksi yarattı. Sarayda camiler, köşkler, kasırlar, mutfaklar ve hamamlar

* Mehmet Ağırğan, Araştırmacı, Edirne.

¹ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi*, C. 10, Milliyet Gazetecilik A. Ş., İstanbul 1986, s. 5070.

² *age.*, s. 4924

bulunuyordu. Sarayda 119 oda, 21 divanhane, 22 hamam, 13 camii, 13 koğuş, 4 kiler, 5 mutfak ve 14 kasır hizmet vermekteydi. Köşk ve kasırların bir çoğu Yeni Saray’ın dışındaki Edirne merkezine ve çevre yerleşim merkezlerine dağılmıştı.³ Yeni Saray’ın çevresindeki Mamak, Çömlek, Cedid, Hıdırlık, Hacı Doğan, Akpınar, İskender Çelebi, Karıştırın, Sancaktepe, Dimetoka, İsmailiçe, İmad Ağa, Nehreyn ve Mesih Paşa bahçeleri belli başlı alanlardı.⁴

Hadika-i Hassa, Yeni Saray’ın dinlenme ve avlanma sahası idi. Evliya Çelebi’den edindiğimiz bilgilere göre bu bölge Bizans tekfurlarının da avlandıkları arazilerdi.⁵ Tunca Nehri sarayın kuzeyinden ikiye ayrılıp, batısında yeniden bir araya gelerek bu bölgede bir ada oluşturur ki biz buraya Hadika-i Hassa (Tavuk Ormanı) adını veriyoruz. Bu alan Meşrutiyete (1876) kadar Emlâk-i Seniye (Yeni Saray emlakı içinde), sonra hazineye ve 1899 yılı itibariyle de Edirne Belediye Başkanlığına (Dilaverbey: 1898-1903 ve 1907-1910) verilmiştir. Bu alan Edirne Koruma Kurulu tarafından I. derecede Doğal Sit ve Milli Park Alanı olarak ilan edilmiştir.⁶ Yine Edirne Belediye Başkanlığı ve Devlet Su İşleri XI. Bölge Müdürlüğü işbirliğinde ada ile çevresindeki kötü koku ve bataklık sahanın düzenlenmesi çalışmaları yapılmıştır.⁷

Osmanlı Devleti döneminde Hadika-i Hassa (Sultanların Av Bahçesi), Yeni Saray’ın (Sarayı Cedid-i Âmire) 1450 yılı itibariyle inşaatına başlanması üzerine önce, 7. padişah Fatih Sultan Mehmed (1444-1446 ve 1451-1481) tarafından ağaçlandırılmıştır.⁸ Sonraki yıllarda 14. padişah I. Ahmed (1603-1617) 50 bin dişbudak, meşe ve ıhlamuru adaya diktirmiştir. Yine 19. padişah IV. Avcı Mehmed (1648-1687) adaya binlerce ağaç diktirip, pek çok av hayvanını adaya salıvermiştir. Edirne valilerinden Kadri Paşa (1880-1884) 11 bin fidan ve yine Vali Hacı Adil Bey de (1909-1910 ve 1913-1915) binlerce ağacı Tavuk Ormanı adı verilen bu bölgeye diktirmiştir.⁹ Böylece Hadika-i Hassa tarih boyunca av hayvanları ile doldurulup ağaçlandırılarak, Sultanlar ve Şehzadeler için avlanmaya hazır hâlde tutulmuştur.

Hadika-i Hassa’ya Osmanlı döneminde ilk yapılan Bostancıbaşı Kasrı yanında, Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaptırılan Terazi Köşkü (1529) ile IV. Avcı Mehmed

³ Gönül Aslanoğlu Evyapan, *Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Başmır Matbaası, Ankara 1972, s. 162.

⁴ Muzaffer Erdoğan, “Osmanlı Devrinde İstanbul Bahçeleri”, *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, C. IV, S. 154, Ankara 1958.

⁵ Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1930, s. 456.

⁶ Edirne Gazetesi: 4.2.1978.

⁷ Edirne Sesi Gazetesi:30.3.1965; Edirne Gazetesi:28.5.1986.

⁸ Rıfat Osman Tosyavizade, *Edirne Sarayı*, hzl. Süheyl Ünver, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989, 162.

⁹ *age.*, s. 23.

zamanında yaptırılan İftar Köşkü’nden (1663) bugün için hiçbir iz kalmamıştır.¹⁰ Hadika-i Hassa içine Osmanlı Devleti döneminde yaptırılan Fatih Sultan Mehmed’e ait Bönce Köprüsü (1452) ve 11. Padişah Kanuni Sultan Süleyman (1566-1574) tarafından Mimar Sinan’a yaptırılan Saray Köprüsü (1553), çeşitli yıllarda tamir ve onarımlardan geçirilerek bugünlere ulaştırılmıştır.¹¹ Yine Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılan Adalet Kasrı¹² (1561) ile IV. Avcı Mehmed tarafından yaptırılan Av (Bülbül) Köşkü (1671) o günlerden bugünlere gelebilen ender tarihî eserlerimizdendir.

IV. Avcı Mehmed’in Av Köşkü

Osmanlı Saray Teşkilatında Avcılık Kolu, Avcı Padişahlar ve Av Alanları

Osmanlı Devleti saray teşkilatında zaman içinde oluşturulan Enderun Okulunda bir çok odalar ve koğuşlar vardı.¹³ Doğrudan av ve avcılık konusunda; Doğancı, Seferli, Kilerci, Hazine koğuşlarını sayabiliriz. Padişahın ev hizmetinde bulunan *rikab ağaları* arasında; *şahinci*, *çakırcı*, *doğancı*, *atmacacı*, *sekbancı* (tazı ve zağar bakanlar), *turnacı*, *tazıcı* ve *seksoncu* grupları kendi içlerinde özel tasniflere tâbi idiler. Zamanla Osmanlı Yeni Sarayı’nda toplam nüfusun 6 700 kişilik bir yekuna çıktığını düşünürsek, yukarıda adlarını yazdığımız av teşkilatı sorumlularına verilen değerler buradan anlaşılacaktır. Örneğin: 33 obalık sekbancılar yanında bunların saray dışındaki yardımcıları da konunun önemini ve büyüklüğünü ortaya

¹⁰ *age.*, s. 98-100-101.

¹¹ Neriman Meriç Köyoğlu, *Edirne’de Osmanlı’dan Günümüze Su Yapıları*, Trakya Üniversitesi Matbaası, Edirne 2001, s. 163.

¹² Ülkü Varlık, “Edirne Sarayı’nda yer alan Adalet Kasrı’nın (Kasr-ı Adl) Osmanlı Kamu Yönetimi’nde Yeri ve Önemi”, *I. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*, Ege Basım, İstanbul 2005, s. 15-28.

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 587.

koymaktadır.¹⁴ Padişahlar ava 500 atlı, 1000 köpek ve 2000 şahinle çıkarlardı.¹⁵ Hatta Sultan’ın avlanacağı alana haremî de önceden gönderilir, onun rahatı ve huzuru sağlanırdı.

Osmanlı padişahları arasında ava düşkün olanlara bir göz atarsak; I. Murad (1360-1389), Yıldırım Bayezid (1389-1402), II. Murad (1421- 1444 ve 1446- 1451), Fatih Sultan Mehmed (1441-1446 ve 14451-1481), Yavuz Sultan Selim (1512-1520), Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) III. Murad (1574-1595), I. Ahmed (1603-1617), II. Osman (1618-1622), IV. Murad (1623-1640) Sultan İbrahim (1640- 1648), IV. Avcı Mehmed (1648-1687), II. Ahmed (1691-1695) ve II. Mustafa’nın (1695-1703) şehzadelik ve savaş dışı dinlenmelerde Edirne Sarayı’ndan, Trakya ve Balkanlar’a doğru av seferleri düzenlediklerini tespit ediyoruz.¹⁶ Özellikle, IV. Avcı Mehmed 39 yıllık saltanatının pek çoğunu Edirne’de avcılıkla geçirmiştir. Şehzadeler ve padişahlar eğitilmiş parslarla avlanmışlardır. O dönemde IV. Avcı Mehmed’in “Saada” isimli parsi, avcılar arasında ve bölge halkı arasında büyük ün yapmıştır.¹⁷

IV. Avcı Mehmed 1662 yılında Edirne’den Dimetoka ve Ferecik yörelerine uzanan bir av partisi düzenlemiştir. Yine 1664 yılında Yanbolu’ya yapılan av seferi 25 gün sürmüştür.¹⁸ II. Mustafa’nın İstanbul Edirne arasında yapacağı av için de bir aylık erzak yaptırdığını biliyoruz. Padişahların Trakya ve Balkanlar’daki avlanma sahaları; Edirne, Suakacağı, Gölbaba, Enez, Akpınar, Lalapaşa, Çömlekköy, Kırklareli, Vize, Istranca, Yanbolu, Dimetoka ve Tunca ile Meriç Nehirleri boylarını sayabiliriz.

Cumhuriyet Döneminde Hadika-i Hassa

Osmanlı Devleti döneminde Hadika-i Hassa ve 19. yüzyıl başlarında da Tavuk Ormanı adını taşıyan ada, Cumhuriyet’in ilanından sonra da “Sarayıçi Er Meydanı” adıyla anılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti döneminde Kırkpınar Yağlı Güreşlerinin yapıldığı alan Yunanistan’da kalınca uzun süre müsabakalar yapılamamıştır. Cumhuriyet’in ilanı ile deneme mahiyetinde ilk Kırkpınar Yağlı Güreşleri 1923 yılında Hadika-i Hassa’da yapıldı. Daha sonra Kırkpınar Yağlı Güreşleri, 1924 yılından itibaren de resmî kayıtlarla Edirne Belediye

¹⁴ Erkan Kayaöz, “Türklerde Avcılığın Mantalitesi”, *Avcının Sesi Dergisi*, S. 191, 2001/1.

¹⁵ Nicolae Jargo, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1300-1451)*, C. I, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe yayınları, s. 464.

¹⁶ Halil Kutluk, “Osmanlılarda Avcılık”, *Av Dergisi*, S. 5, 1969/5.

¹⁷ Halil Kutluk, “Osmanlılarda Avcılık Teşkilatı”, *Av Dergisi*, S. 6, 1969/6.

¹⁸ Ahmet Badi, “Riyaz-ı Belde-i Edirne, Edirne Şehri Bahçeleri”, *Edirne Şehri Tarihi*, C. 1, çev. Ratıp Kazancıgil, Acar Matbaası, İstanbul 2000, s. 357.

Başkanlığı yönetiminde, Sarayıçi Er Meydanı adıyla burada başlatıldı.¹⁹ Hadika-i Hassa’nın tapusu zamanın Edirne Valisi Özdemir Salim Günday ve Belediye Başkanı Ekrem Demiray’ın da birlikte katıldıkları bir heyet tarafından, 1934 yılında Çankaya’da Atatürk’e takdim edilmiştir.²⁰ Ancak, Atatürk kendisine Türkiye’nin dört bir yanından hediye edilen diğer arazi ve gayri menkulleri de ölümünden önce ilgili kuruluşlara tekrar iade etmiştir.²¹

Bugünkü Sarayıçi Er Meydanı’nı ele aldığımızda, eskiden olduğu gibi yine iki ayrı köprüden adaya girildiğini görürüz. Girişlerdeki Kanuni (Saray) ve Fatih (Bönce) köprüleri bu sene yeni bir onarımdan geçirildiler.²² Adanın doğusunda bulunan Kanuni Köprüsü’nden girince, “Tarihi Sarayıçine Hoş Geldiniz” yazıtlı takla karşılanırsınız. Bu yazıtın iki yanında bulunan yolun birisi Başpehlivanlar yolu ki Kırkpınar Stadına gider, diğer yolun adı ise Kırkpınar Ağaları olup Ağa Köşkü Lokantasına ve IV. Avcı Mehmed Köşküne ve onun adı ile anılan kafeye ve oradan da Tavuk Ormanı denilen asırlık ağaçların içlerine doğru uzanır.

Kırkpınar stadı iki köprüünün kesiştiği noktadadır. Adanın batısındaki Fatih (Bönce) Köprüsünden Sarayıçi Er Meydanına girerken çok ilginç mimari özelliğe sahip ve yılların eskitemediği ünlü Adalet Kasrı ve önündeki iki dikili mermer taş sizi karşılar. Bu taşlardan birisi *Seng-i Hürmet* ki saraya takdim edilen dilekçeler buraya bırakılırdı. Diğer taşın adı, *Seng-i İbret* ki burada da idam edilenlerin başları halka teşhir edilirdi. Yan tarafta bulunan bir mermer mezarın Sultan Hatice’ye ait olduğu yazılı ise de bu konuda bir kanıt bulunamamıştır. Yine Adalet Kasrının yan tarafında bulunan abide taş Sultan Abdülaziz’in Avrupa’dan dönerken Edirne’ye uğrayacağı düşüncesi ile dikilmişti. Ancak, Sultan Abdülaziz dönüşünü gemi ile yaptığından Edirne’den geçmediği için tören ve açılış da yapılamamıştı.

¹⁹ Cem Atabeyoğlu, “Kırkpınar Tarihi”, *Edirne: Serhattaki Payitaht*, Yapı Kredi yayınları, İstanbul 1998, s. 503-517.

²⁰ *Ozan Ağacı Dergisi*, S. 50, 2005/12.

²¹ Çankaya Tapu Sicil Muhafızlığı Akit Tablosu. 11.6.1937.

²² Edirne Hudut Gazetesi, 1.8.2006.

Sarayıçi Er Meydanı Kırkpınar Stadı

Kırkpınar Stadı Protokol Girişi önündeki mermer yazıtta, Kırkpınar'la ilgili bilgiler verilmekte olup onun yanında Kırmızı Dipli Mum (Kırkpınar'a daveti sembolize eder) bulunur. Az ileride Adalı Halil ve Ahmet Taşçı heykellerini (2005) görürüz. Onlarında yan tarafında en az 3 defa Kırkpınar Ağalığı yapan Hüseyin Şahin ve Alper Yazoğlu'nun Heykelleri 1.7.2006 tarihinde dikilmiştir.²³ Heykellerin arkasında yine bir mermer yazıt var ki, o da Balkan Savaşı'nda Bulgarlar tarafından esir edilen ve aç susuz bırakılan Türklerin bu bölgedeki ağaç kabuklarını yediklerini belgelemektedir. Kırkpınar stadı önünde bulunan Kurtdereli, Kel Aliço ve Koca Yusuf pehlivanlarını birlikte gösteren heykelleri, Kırkpınar Ağası Hüseyin Şahin tarafından yaptırılmıştır. Stadın yanında bulunan parktaki Kırkpınar Çesmesi de 4 Temmuz 1986 günü hizmete sunulmuştur.²⁴ Ayrıca, Kanuni Köprüsü önünde bulunan ve bugünlere ulaşamayan sarayın eski su terazisine ait anıt yazı ile çevredeki lokantalar adanın ilginç görüntüleridir.

Sarayıçi Er Meydanı sahası içindeki Kırkpınar Stadı Tribünleri başlangıçta 1924 yılından itibaren salaş gölgeliklerden ve tahta sandalyelerden oluşuyordu. Zaman içinde saha ile ilgili yeni projeler hazırlandı.²⁵ Daha sonraki yıllarda bugünkü stadın temeli 28.10.1984 günü Spor Bakanı Vehbi Dinçerler tarafından atıldı.²⁶ Yıllar süren stad inşaatı bugün için tamamlanmış olup, Sarayıçi Er Meydanı 15.000 kişi alabilen modern bir Yağlı Güreş Sahası'na kavuştu.

²³ Edirne Hudut Gazetesi, 1.7.2006.

²⁴ Edirne Gazetesi, 5.7.1986.

²⁵ Edirne Sesi Gazetesi, 27.7.1963.

²⁶ Edirne Gazetesi, 29.10.1984.

Kaynaklar

- Ahmet Badi, “Riyaz-ı Belde-i Edirne, Edirne Şehri Bahçeleri”, *Edirne Şehri Tarihi*, C. I, çev. Ratıp Kazancıgil, Acar Matbaası, İstanbul 2000.
- Atabeyoğlu, Cem, “Kırkpınar Tarihi”, *Edirne: Serhattaki Payitaht*, Yapı Kredi yayımları, İstanbul 1998, s. 503-517.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi*, C. 10, Milliyet Gazetecilik A. Ş., İstanbul 1986.
- Edirne Gazetesi*.
- Edirne Hudut Gazetesi*.
- Edirne Sesi Gazetesi*.
- Erdoğan, Muzaffer, “Osmanlı Devrinde İstanbul Bahçeleri”, *Vakıflar Dergisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, C. IV, S. 154, Ankara 1958.
- Evyapan, Gönül Aslanoğlu, *Eski Türk Bahçeleri ve Özellikle Eski İstanbul Bahçeleri*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Başmır Matbaası, Ankara 1972.
- Jargo, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1300-1451)*, C. I, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe yayımları.
- Kayaöz, Erkan, “Türklerde Avcılığın Mantalitesi”, *Avcının Sesi Dergisi*, S. 191, 2001/1.
- Köyoğlu, Neriman Meriç, *Edirne’de Osmanlı’dan Günümüze Su Yapıları*, Trakya Üniversitesi Matbaası, Edirne 2001.
- Kutluk, Halil, “Osmanlılarda Avcılık Teşkilatı”, *Av Dergisi*, S. 6, 1969/6.
- Kutluk, Halil, “Osmanlılarda Avcılık”, *Av Dergisi*, S. 5, 1969/5.
- Ozan Ağacı Dergisi*, S. 50, 2005/12.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş, Türklerde Köy ve Şehir Hayatı*, C. I, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1991.
- Peremeci, Osman Nuri, *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1930.
- Rıfat Osman Tosyavizade, Edirne Sarayı*, hzl. Süheyl Ünver, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.
- Varlık, Ülkü, “Edirne Sarayı’nda yer alan Adalet Kasrı’nın (Kasr-ı Adl) Osmanlı Kamu Yönetimi’nde Yeri ve Önemi”, *I. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*, Ege Basım, İstanbul 2005, s. 15-28.